

Wolfgang Amadeus Mozart, Συμφωνία σε σολ-ελάσσονα, KV 550 (1788): I. Molto allegro, μ. 1-20 και 21-43 (από άρση)

Τα δύο επιλεγμένα τμήματα του εναρκτήριου μέρους αυτής της ιδιαίτερα δημοφιλούς συμφωνίας αντιστοιχούν στο κύριο θέμα και στην μετάβαση στο πλαίσιο της πρώτης ενότητας (της εκθέσεως μίας μορφής σονάτας)· αν και αμφότερα απορρέουν από την ίδια θεματική αφετηρία (και επιπλέον ακολουθούν παρόμοιες δομικές προδιαγραφές, όπως θα καταδειχθεί στην συνέχεια), το μεν κύριο θέμα παραμένει σε όλη την έκτασή του στην κύρια τονικότητα της σολ-ελάσσονος, ενώ το τμήμα της μετάβασης στρέφεται μετατροπικά προς την δευτερεύουσα τονικότητα της σχετικής, την Σι-ύφεση-μείζονα.

Ξεκινώντας λοιπόν από το κύριο θέμα, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι το πρώτο μέτρο είναι εισαγωγικό, αφού επιτρέπει στο συνοδευτικό υπόβαθρο των χαμηλότερων εγχόρδων (βιόλες, βιολοντσέλλα και κοντραμπάσσα) να εισαχθεί πριν από την μελωδική γραμμή των βιολιών για την παρουσίαση της βασικής ιδέας από το επόμενο μέτρο με άρση. Αυτή η βασική ιδέα εκτείνεται σε τέσσερα μέτρα και αποτελείται από δύο μορφώματα που διαθέτουν το ίδιο ακριβώς ρυθμικό αποτύπωμα αλλά διαφορετική μελωδική εξέφραση: στα μ. 2-3 (με έναρξη από άρση) πραγματοποιείται μία εκτίναξη από το αρχικά επίμονο ρε'' στο σι-ύφεση'', ενώ στα μ. 4-5 (ομοίως με άρση) ακολουθεί εξισορροπητικά μία βηματική αποκλιμάκωση μέχρι το ντο'', οπότε αυτό που απομένει σε βαθύτερο επίπεδο δεν είναι παρά η καθοδική πορεία από την πέμπτη στην τέταρτη μελωδική βαθμίδα της σολ-ελάσσονος (ρε'' – ντο''). Ομοίως, στο παράλλαγμα των μ. 6-9 (πάντοτε από άρση) αναπαράγεται η ίδια και πάλι μελωδική πορεία αλλά μετατοπισμένη κατά έναν τόνο χαμηλότερα, ξεκινώντας δηλαδή από το ντο' και καταλήγοντας στο σι-ύφεση'. Έτσι, η διπλή παρουσίαση της βασικής ιδέας στην έναρξη αυτής της προτάσεως κινείται μελωδικά από την $\hat{5}$ στην $\hat{4}$ και από την $\hat{4}$ στην $\hat{3}$, ενόσω σε αρμονικό επίπεδο υποστηρίζεται από μία τυπική επέκταση της τονικής δια της συγχορδιακής αλληλουχίας: $i [- VI^6] - ii^2$ (όσον αφορά την τετράμετρη βασική ιδέα) και $ii^2 - V_5^6 [- V^7] - i$ (όσον αφορά το τετράμετρο παράλλαγμα).

Η συνέχιση που ακολουθεί στα μ. 10-13 (με άρση) δεν έχει ταχύτερο αρμονικό ρυθμό από τα τελευταία μέτρα του πρώτου σκέλους της προτάσεως (αφού και εδώ παρουσιάζεται μία συγχορδία ανά μέτρο: vii_3^4 και i^6 εις διπλούν, επεκτείνοντας περαιτέρω την εναρκτήρια αρμονική λειτουργία της τονικής), διακρίνεται όμως χάρη στην σαφή αποσπασματοποίηση που σηματοδοτεί η συρρίκνωση των προηγούμενων τετραμέτρων σε ένα δίμετρο που επαναλαμβάνεται αναπτύσσοντας ελεύθερα το αρχικό μοτιβικό υλικό γύρω από την θεμέλιο (σολ') πριν από την έλευση της πτωτικής διαδικασίας στα μ. 14-16: ii^7/v [ή ii^{o7}/V], $vii_5^{6\#}/V - vii^{6\#}/V$ και V . Σε αυτήν την μισή πτώση στην σολ-ελάσσονα είναι αξιοπρόσεκτη η ευρύτερη τονικοποίηση της καταληκτικής δεσπόζουσας που επιτυγχάνεται αφ' ενός με μία χαρακτηριστική συγχορδία τύπου παρενθετικής υποδεσπόζουσας και αφ' ετέρου με μία αλλοιωμένη διπλή δεσπόζουσα (συγχορδία αυξημένης έκτης), η οποία μάλιστα μετατρέπεται από τετράφωνη ("γερμανική") σε τρίφωνη ("ιταλική") προς αποφυγή των παράλληλων πεμπτών (που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν μεταξύ των πνευστών και του μπάσσου) – αυτών ακριβώς που κατά τα άλλα στις μέρες μας αποκαλούνται "πέμπτες του Mozart"! Η προτασιακά δομημένη φράση έχει επομένως ολοκληρωθεί στο μ. 16 και θα αρκούσε μονάχα η προσθήκη ενός ακόμη μέτρου – κενού ή με οιαδήποτε προέκταση της τελικής συγχορδίας – ώστε αυτή να διέπεται και από απόλυτη συμμετρία (το εισαγωγικό πρώτο μέτρο δεν λαμβάνεται βεβαίως υπ' όψιν) με 4×2 μέτρα στο πρώτο της σκέλος και άλλα $4 + 4$ μέτρα για την συνέχιση και την πτώση στο δεύτερο· ωστόσο, ο Mozart προεκτείνει την πτώση του κυρίου θέματος με ένα καταληκτικό τετράμετρο στα μ. 17-20 (από άρση), εναλλάσσοντας εμφαντικά και με ιδιαίτερη σφοδρότητα την διπλή δεσπόζουσα (vii^7/V) με την δεσπόζουσα πάνω από έναν ισοκράτη επ' αυτής στον ρυθμό του επικεφαλής μοτίβου του θέματος.

Η επόμενη φράση ξεκινά επαναδιατυπώνοντας την διπλή παρουσίαση της βασικής ιδέας του αρχικού θέματος με σαφή όμως προσανατολισμό προς την νέα τονικότητα της σχετικής μείζονος: V_3^4 , $i - V^6$, i (μ. 21-22 από άρση) στην σολ-ελάσσονα = vi (μ. 22 και 23), ii^6 (μ. 24, όπου ολοκληρώνεται η βασική ιδέα), ii^7 (μ. 25), V^7 (μ. 26-27) και I (στην θέση του μ. 28, όπου ολοκληρώνεται και το παράλλαγμα σε επικάλυψη με την μετέπειτα συνέχιση) στην Σι-ύφεση-μείζονα. Όπως φαίνεται (από τις βασικές συγχορδίες που έχουν σημειωθεί με έντονους χαρακτήρες), παρά την στροφή προς την Σι-ύφεση-μείζονα, τόσο το μελωδικό όσο και το αρμονικό περιεχόμενο των μ. 2-9 επανέρχεται εδώ δίχως ουσιώδεις μεταβολές. Επίσης, δεν μπορεί να μην επισημανθεί ο ιδιοφυής και λεπταίσθητος τρόπος με τον οποίον ο Mozart συνδέει τις δύο πρώτες φράσεις αυτού του μέρους μεταξύ τους, αντικαθιστώντας στα μ. 20b-22a τα γνώριμα συνοδευτικά σχήματα των βιολών και των βαθύφωνων εγχόρδων με ένα λιτό πέρασμα για τα δύο φαγγόττα που μοιάζει να παρέχει ένα επιπρόσθετο γέμισμα τομής στο κλείσιμο της εναρκτήριας φράσεως, αν και στην πραγματικότητα αυτό ήδη επικαλύπτεται με την έναρξη της επομένης (κι έτσι η πραγματική συνοδεία της βασικής ιδέας αντί να εισάγεται πριν από αυτήν, όπως είχε συμβεί στο μ. 1, ή έστω ταυτόχρονα με αυτήν, εδώ αποκαθίσταται με αισθητή καθυστέρηση σε σχέση με την μελωδία)!

Σε αντίθεση με την συνέχιση της προηγούμενης φράσεως, η οποία εξακολουθούσε να βασίζεται στο αρχικό μοτιβικό υλικό, το δεύτερο σκέλος της παρούσας μεταβατικής φράσεως εισάγεται απρόσμενα και πολύ δυναμικά στο μ. 28 φέρνοντας στο προσκήνιο νέα μοτιβικά, υφολογικά και ενορχηστρωτικά δεδομένα. Τα μ. 28-33 λειτουργούν ως συνέχιση σε αυτήν την πρόταση δυνάμει τόσο της πύκνωσης του αρμονικού ρυθμού κατά την περαιτέρω επέκταση της τονικής (ως επί το πλείστον με αλληπάλληλες “συγχορδίες έκτης”: I , V^6 , IV^6 , I^4 [αντί μίας iii^6], ii^6 , I^6) όσο και της προϊούσας αποσπασματοποίησης σε μία δίμετρη και τέσσερις τετράμετρες δομικές μονάδες, ενώ τα ακόλουθα μ. 34-38a υλοποιούν πρωτίστως την πτωτική διαδικασία (V^7/V , $V^7/V - vii^{o2}/V$, $V^7/V - vii^{o2}/V$, V^7/V και τελικά V στην Σι-ύφεση-μείζονα), διατηρώντας όμως παράλληλα και ενισχύοντας ακόμη περισσότερο και τα χαρακτηριστικά που παραπέμπουν σε συνέχιση (στην αποσπασματοποίηση και την επιτάχυνση του αρμονικού ρυθμού που διέπουν ήδη το προηγούμενο εξάμετρο χωρίο έρχεται τώρα να προστεθεί και η περαιτέρω ρυθμική πύκνωση στην μελωδική επιφάνεια). Εν πάση περιπτώσει, η μισή πτώση προεκτείνεται με την σειρά της στα μ. 38-42 με την συνδρομή ενός καταληκτικού ισοκράτη επί της δεσπόζουσας (με αρμονική διαδοχή $V - V_5^6$, $i - vii^o4_3/V$, $V^6 - V_5^6$, $i - vii^6/V$, V επάνω από αυτόν), τον οποίο διαδέχεται μία πολύ χαρακτηριστική (η “ενδιάμεση”, υπό το πρίσμα μιας συνολικής θεώρησης της ενότητας της εκθέσεως) *τομή* στο μ. 43. Συμπερασματικά, τα δύο σκέλη αυτής της προδήλως ασύμμετρης προτάσεως αποτελούνται από 4×2 και $6 + 5$ μέτρα και επιπλέον επικαλύπτονται μεταξύ τους, όπως εξ άλλου και το πέρας της εν λόγω φράσεως με το επιπρόσθετο καταληκτικό εξάμετρο που επισυνάπτεται κατόπιν σε αυτήν.

6 Δεκεμβρίου 2023
Ιωάννης Φούλιας